

lakókörnyezetben és az iskolában elsajátított mentális szoftverünk részét képezik, és a legtöbb alapvető értékünket tartalmazza. A *szervezeti (vagy vállalati)* kultúrákat akkor sajátítjuk el, amikor fiatal vagy nem is annyira fiatal felnőttként, de már szilárdan kialakult értékrendszerrel belépünk a munkahelyi szervezetbe.”

A szervezeti kultúrák között szó esik még az ún. foglalkozási kultúrákról (pl. a mérnököknek van egy sajátos kultúrájuk – amely más mint az orvosoké vagy a pékeké), amelyek léteznek akkor is, ha akármilyen szervezetben dolgozik is valaki egyébként.

Az utolsó részben a kulturális különbségek következményeit tárgyalja a könyv mai világunkban: a konfliktusokat és kompromisszumokat, a megoldások keresését. „Közös fennmaradásunk szem

pontjából lényeges az, hogy egyre inkább tudatára ébredjünk a saját mentális „szoftverünk” okozta korlátoknak, szemben a másokéval”. „Valójában ez az egész könyv arról szól, hogy egyetlen emberi lény sem képes elkerülni azt, hogy állandóan értékszandardokat alkalmazzon. A sikeres interkulturális találkozások előfeltétele az, hogy a partnerek higgyenek saját értékrendszerükben. Ha nem teszik, elidegenedett emberek lesznek, saját identitás nélkül. Az identitás biztonságérzetet ad, amely lehetővé teszi azt, hogy nyitott szívvel vállalják a találkozást más kultúrákkal.”

Végül meg kell említenünk Varga Károly bevezető tanulmányát, amelyik felvázolja a szociológia fejlődését világviszonylatban és a magyar helyzetet 1956 után.

Berényi Dénes

Tudomány és politika

Szerk. Mosoniné Fried Judit és Tolnai Márton.

Typotex Kiadó, Budapest, 2008. 248 lap

Ahogy a tudomány műveléséhez egyre több pénzre van szükség, úgy növekszik a politika befolyása a tudományos kutatásra, és annál szorosabbá válik a kapcsolat a kutatók és a politikusok között. Ennek a jelenségnek a tanulmányozása a „tudományok tudományának”, vagy a legújabb angol kifejezéssel „Science and Technology Studies”-nak (STS), röviden tudománytannak a feladata. Hazánkban ennek a tudományágnak különösen az a területe vívott ki elismerést, amelyet tudománymetriának neveznek. Azt, hogy a tudománytannak ezen túlmenően is komoly művelői vannak, éppen ez a kötet bizonyítja.

Az előszón kívül a könyv kilenc tanulmányt foglal magába, amelyekhez angol nyelvű összefoglaló, névmutató és a szerzőkre vonatkozó rövid információ csatlakozik. A szerzők közül kettő külföldi, egyikük tanulmánya a Németország egyesülése utáni tudománypolitikai, tudományszervezési intézkedéseket elemzi, másikuk ugyanezt teszi a szuverenitását visszanyert Észtország esetében.

Az Előszó szerint (*Mosoniné Fried Judit*) a könyv fő célja, hogy olyan kérdésekre irányítsa a figyelmet, amelyekkel – bár a vonatkozó nemzetközi irodalom tematikai előterében szerepelnek – itthon nemigen foglalkoznak. Ilyen többek

között a tudomány autonómiája, vagy a tudomány és politika közti változó kapcsolatrendszer. Ez utóbbi vonatkozásában különben hangsúlyozza, hogy a második világháború fordulópontot jelentett.

Tulajdonképpen az előbbi kérdéseket fejt ki részleteiben az első tanulmány (*Mosoniné Fried Judit: Fordulópontok a tudománypolitikában.*) A tudománypolitika feladatát így határozza meg: „...egyfelől a tudomány és technika fejlődésének segítése, másfelől a kutatási eredmények társadalmi szintű felhasználásának előmozdítása kormányzati intézkedések révén.” Előzményei egészen Francis Bacon-ig nyúlnak vissza, de mint tudományterület, tulajdonképpen csak a múlt század 60-as éveitől intézményesült. Napjainkban, amikor az un. tudományos aranykornak (1945-től a 70-es évekig) már végérvényesen vége van, különböző „kanyarok” után, amelyek egyik lényeges és máig fennmaradó momentuma a számonkérés, mintha új modell alakulna ki, amely a tudomány és a politika partnerségét helyezi előtérbe, amelybe harmadik elemként a gazdaság is egyre inkább bekapcsolódik („hálózati együttműködés”).

A következő hasonló tárgyú tanulmány, amelynek szerzője *Palló Gábor*, széles történelmi perspektívában foglalkozik a tudomány és a politika viszonyával egészen napjainkig („Szerződések, hatások, hálózatok: a tudomány és a politika változó viszonya”). Megállapítja, hogy a tudomány „...kiemelt helyet tölt be a társadalom életében, ha nem is sokkal régebben, mint legalább a 20. század elejétől fogva.” „Az egyre nagyobb társadalmi súlyt képviselő rendszer működése egyre bonyolódó társadalmi technikát igényel, miközben az apparátus tudományképe is állandó változásban van.”

Fábri György „Tudomány és politika új találkozási pontja: a tömegmédiá-

című tanulmánya a média szerepét mutatja be a tudomány és a politika viszonyában. Napjainkban „...a tudományos tudás autoritását, hitelességét csak versenyképes média-megjelenéssel lehet érvényesíteni.” „...a tudomány pozíciói a tömegmédiában nagyban meghatározók..., hogy mit kezd/het/ vele a politika.”

Werner Meske, aki mind a német egyesülés előtt (az NDK-ban), mind az egyesülés után komoly szerepet játszott a tudományszervezésben, az egyesülés utáni tudománypolitikát elemző tanulmányában („A politika és a kutatás-fejlesztés hatékonysága – Egy új kutatásértékelési rendszer meghonosításának tapasztalatai Németországban.”) egyértelműen negatív képet fest a kelet-német tudomány integrálására vonatkozóan az egyesülés után. „A tényleges gyakorlatot az egyoldalú politikai megközelítés uralta. Az intézményeket és a személyi állományt nyugatról keletre vitték, majd szigorúan kizárták az NDK tudományos és más elitjét a vezetésből.” Végül is: „...joggal tekinthetjük a K+F rendszert a német egyesítés egyik vesztesének.”

Helle Martinson az észti rendszerváltás tudománypolitikáját és annak változását mutatja be az idő előrehaladtával („Kutatók vagy politikusok? Kik a döntéshozatal főszereplői?”). Észtországban a finn és a svéd tudományirányítási rendszert tekintették modellnek, és eleinte komoly szerepet szántak a kutatóknak és a kutatók szervezeteinek. Később ezt a szerepet egyre inkább a kormányzervek vették át.

A klímakutatással és annak tudománypolitikai vonatkozásaival három szerző (*Mosoniné Fried Judit, Pálnikó Éva és Stefán Eszter*) tanulmánya foglalkozik („Klímakutatás és klímapolitika”). Ez a terület szemléletes példaként szolgálhat a tudomány és a politika kölcsön-

hatására, együttműködésére. A szerzők végigtekintik a megfelelő nemzetközi lépéseket, eseményeket, majd bemutatják a német, az angol, a svájci és a magyar helyzetet. Németországban intenzíven foglalkoznak a kérdéssel, de szervezeti- leg a kutatás meglehetősen szétszórta, míg Angliában e területre inkább a központosítás a jellemző. Svájc inkább ez utóbbi a modellt követi, míg hazánk az előbbit.

A bibliometria, a tudományos közlemények és az idézetek elemzése és az ennek alapján történő kutatásértékelés az utóbbi évtizedekben egyre jobban előtérbe került, és egyre finomította módszereit. A jelen tanulmány, amelynek szerzője *Soós Sándor*, az un. együttidézési hálókkal foglalkozik („A tudománypolitika bibliometriai megközelítésben: együttidézési hálók a Research Policy című folyóiratban.”). „Az együttidézési elemzést egy-egy terület intellektuális-kognitív háttérének feltárására alkalmas empirikus vizsgálatként tartja nyilván a szakirodalom, amelynek alaphipotézise, hogy a közösen idézett publikációk (és így az ilyenek együttjárásával definiálható fogalmak) egy-egy koherens témacsoportot alkotnak.” Megállapítható az analízis alapján, hogy a tudománypolitikára vonatkozó kutatás interdiszciplináris jellegű, határozottan egységes háttérrel elsősorban a vezetés-, ill. szervezéstudomány és a tudományszociológia képezik, de ide sorolható a gazdaságtudomány is.

„Az európai kutatási 'belső piac' kialakítása” című tanulmány, amelyet *Csehó Julianna* jegyez, az Európai Unió tudománypolitikájáról, annak kialakulásáról, fejlődéséről, különböző periódusairól szól. Fontos állomást jelent az un. Liszaboni Stratégia (2000. március), amelyet az EU állam- és kormányfői Liszabonban indítottak el, és amely kitűzi

a 3 % és 2/3-os célt, azaz, hogy az egyes tagállamok BNT(GDP)-juk 3%-át fordítsák K+F-re és ebből 2/3 részt a gazdasági szféra adjon. A Liszaboni Stratégia tartalmazza továbbá az un. Európai Kutatási Térség létrehozását, amelybe nem csak az EU tagállamai tartoznak, hanem egy szélesebb kör (Svájc, Norvégia) alkotja. A végső cél tulajdonképpen a verseny felvétele Amerikával és Japánnal. További fontos lépés az un. Zöld Könyv kiadása (2007. április), amely az Európai Kutatási Térség jövőjével foglalkozik. Végül is a „négy szabadsághoz” (az áruk, a szolgáltatások, a tőke és a munkavállalók szabad mozgása) egy ötödik is csatlakozik: az egységes „kutatási belső piac”, azaz a kutatók és kutatási eredmények szabad mozgása.

Az utolsó tanulmány szerzője *Balogh Tamás*, címe pedig „Innovációs intézkedések Magyarországon 1992-2007 között”. Különböző szakaszokra bontva mutatja be a tudomány- és innovációpolitika alakulását a rendszerváltozás óta napjainkig. A K+F ráfordítás a teljes időszak alatt csak kétszer volt a GDP 1 %-a fölött: 1992-ben (1,08 %) és 2001-ben (1,01 %). Összegző megállapítása a következő: „Az utóbbi 15 évben a hazai innovációpolitika sok kezdeményezést és sikert mutathat fel, de sok probléma is keletkezett. Összességében jobb a helyzet, mint a rendszerváltás utáni években: új struktúrák és mechanizmusok alakultak ki, több a pénzügyi forrás, kedvezőbb az innováció társadalmi megítélése is.”

A kötet meggyőzően mutatja a hazai tudománypolitikai kutatások korszerűségét, sikeres bekapcsolódását a világon folyó ilyen jellegű kutatásokba.

Berényi Dénes